

Miten sosiaalista kestävyyttä tehdään? Ruohonjuuritason toimijoiden sosiaaliset käytännöt entisen tehdasalueen elävöittämisessä

Sanna Rikala, Antti Wallin & Jonas Sjöblom

Abstrakti

Artikkelimme tapaustutkimus tarkastelee, millaisia sosiaalisen kestävyuden käytäntöjä ruohonjuuritason toimijoilla on entiselle tehdasalueelle rakennettavan ekokaupungin osan kehittämisessä. Ruohonjuuritason toimijoilla on keskeinen rooli kaupunkien sosiaalisen kestävyuden vahvistamisessa. Nojaamme niin kutsuttuun tulkitsevaan näkökulmaan, jonka mukaan sosiaalisen kestävyuden ideasta ei vallitse yhteistä ymmärrystä kaupunkikehityksen eri toimijoiden kesken. Tutkimuksemme analysoi käytäntöteorian avulla ruohonjuuritason toimijoiden sosiaalisia käytäntöjä, joiden ajatellaan edistävän sosiaalista kestävyyttä. Aineisto koostuu paikallisten toimijoiden haastatteluista ja osallistuvasta havainnoinnista. Aineistolähtöinen analyysi esittelee kolme sosiaalisen kestävyuden käytäntöjen kategorioita: 1) yhteisöllisyyden käytännöt, 2) yhteiskunnallisen inklusion käytännöt sekä 3) osallistuvan kaupunkikehittämisen käytännöt. Analyysimme osoittaa, että ruohonjuuritason toimijat tavoittelevat sosiaalista kestävyyttä laajemmassa merkityksessä, kuin mitä taloudellista kasvua tavoitteleva virallinen kaupunkikehitys heiltä odottaa. Ruohonjuuritason toimijoita toivotaan elävöittämään väliaikaista kaupunkitilaa, mutta rakentamisen alkaessa heillä ei välttämättä ole taloudellisia mahdollisuuksia tulla osaksi markkinahintaista ekokaupungin osaa. Esitämme, että sosiaalisesti kestävä kaupunkikehitys tulee tunnustaa ruohonjuuritason toimijoiden kontribuutio sekä määrittellä heidän asemansa ja oikeutensa osana kaupunkikehitystä.

ASIASANAT: kansalaistoiminta, kaupunkikehitys, ruohonjuuritason toiminta, sosiaalinen kestävyys, sosiaaliset käytännöt

Johdanto

Täähän on ollut aikasemmin suljettu tehdasalue ja nyt kun tää on vapautettu, niin kaupungilla oli tahtotila lähteä toteuttaa tänne uudenlaista aluetta ja uudenlaista yhteisöllisyyttä ja viesti oli se, että tässä on tilat, tehkää sisältö. Eli tuottakaa semmos-

ta mitä kuntalaiset, kaupunkilaiset, vois haluta ja tarvita. (Yksi Hiedanrannan työvalmennusyksikön perustajista)

Sosiaalisesta kestävydestä on tullut viime vuosina yksi kaupunkikehityksen muotitermeistä.

Toisinaan termillä viitataan sosiaaliseen asuntotuotantoon ja segregaaation ehkäisemiseen, toisinaan taas yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen. Puhuessaan sosiaalisesta kestävydestä kaupungin viranhaltijat ja poliitikot korostavat erityisesti yhdistysten ja paikallisyhteisöjen, eli niin kutsutun ruohonjuuritason, roolia kaupunkien osallisuuden, eli yhteiskunnallisen inklusion ja kansalaisten osallistumisen, vahvistajana. (esim. Alila ym. 2011; Kuitunen 2019; Nieminen 2022; Saikkonen ym. 2018.)

Vireää kansalaistoimintaa pidetään sosiaalisesti kestävien kaupunkien kulmakivenä, mutta sen merkitys kaupunkikehityksen kokonaisuudessa on jäsentymätön ja jännitteinen. Usein toivottava kansalaistoiminta määritellään keskiluokkaisista lähtökohdista käsin (esim. Junnilainen 2020; Luhtakallio & Mustranta 2017), ja se edellyttää kansalaisilta monenlaisia tietoja ja taitoja (Sjöblom 2022). Yhdistys- ja kulttuuritoimintaa toivotaan elävöittämään kaupunkia, mutta käytännössä toiminnan ehdot voivat olla hankalat kaupunkien tiukkojen normien ja kalliiden tilavuokrien vuoksi (esim. Mäenpää & Faehnle 2021). Esimerkiksi Helsingissä, Tampereella ja Turussa on käyty kiivasta julkista keskustelua, kun yhdistykset, järjestöt ja kulttuurielämän toimijat ovat joutuneet väistymään kaupunkikehityksen taloudellisten intressien tieltä. Paikallisten toimijoiden näkökulmasta ongelma on, että toiminnan tuottamaa osallisuutta ja yhteisöllisyyttä ei tunnusteta tai sille ei anneta arvoa kaupunkisuunnittelussa. Yhteistä ymmärrystä siitä, mitä sosiaalisen kestävyuden vahvistaminen itse asiassa tarkoittaa, ei useinkaan ole.

Tässä artikkelissa tarkastelemme sosiaalista kestävyttä ruohonjuuritason toimijoiden näkökulmasta. Tapaustutkimuksen kohteena on Tampereen Hiedanrannan entiselle tehdasalueelle rakentuva ekokaupunginosa, jonka suunnittelussa sosiaalinen kestävyys ja kansalaisyhteiskunnan rooli ovat keskeisessä asemassa (Sjöblom

ym. 2021; Turku, Jokinen & Jokinen 2021; Turku ym. 2023). Kuten yksi alueen aktiiveista artikkelimme aloittavassa lainauksessa tuo esiin, jaettuina toiveena ja tavoitteena on ollut uudenlaisen yhteisöllisyyden luominen alueelle kaupunkilaisten tarpeita ajatellen. Lausahdus ”tässä on tilat, tehkää sisältö” kuvastaa mandaattia, jonka entiselle tehdasalueelle edullisten vuokrien turvin asettuneet yhdistykset ja toimijat kokivat saaneensa alueen osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittämiseen. Kuuden vuoden kuluessa paikalliset toimijat ovat luoneet alueelle monipuolista kaupunkikulttuuria ja yhteisöllistä toimintaa, joiden he toivovat muodostavan perustan tulevalle ekokaupunginosalle.

Hiedanrannan tapaus tarjoaa kiinnostavan näkökulman keskusteluihin kansalaistoiminnan roolista kaupunkikehittämisessä (esim. Kyrönviita & Wallin 2022; Mäenpää & Faehnle 2021; Sjöblom 2022), ja erityisesti vanhojen tehdasalueiden uudistamisessa (esim. Krivy 2012; Lehtovuori & Ruoppila 2017). Kansalaistoiminnan hyödyntäminen entisten tehdasalueiden kehittämisessä eläviksi asuinalueiksi on globaali kaupunkikehityksen toimintatapa (Andres & Grésillon 2013), jota on hyödynnetty runsaasti myös Suomessa (Hernberg 2022). Aikaisemman tutkimuksen keskeinen huomio on, että kansalaistoimintaa käytetään hyväksi vanhojen tehdasalueiden elävöittämisessä, mutta kansalaistoimijoiden todellinen osallisuutensa jää lopulta heikoksi taloudellisten intressien määrittellessä kaupunkikehityksen suunnan (Bragaglia & Caruso 2022; Fabian & Samson 2016; Lehtovuori & Ruoppila 2017).

Kansalaistoiminnan sivuuttaminen kytkeytyy laajempaan huomioon siitä, että kestävä kaupunkikehityksen sosiaalinen kestävyys jää helposti ekologisten ja taloudellisten tavoitteiden jalkoihin (Fuller 2012; Shirazi & Ramin Keivani 2019). Esimerkiksi investoinnit kaupunkien ekologiseen infrastruktuuriin nostavat kiinteistöjen arvoa ja

vuokria, ja ajavat pienituloisempia asukkaita, pieniä yrityksiä ja yhdistyksiä syrjään kestävästä kaupungista (Wallin 2021). Kestävä kaupunkikehitys ajautuu ristiriitaan sosiaalisen kestävyuden tavoitteiden kanssa erityisesti silloin, jos kaupunkikehityksen ensisijaisena tavoitteena on taloudellinen voitto eikä kaupunkilaisten ja kansalaistoimijoiden edut (Fuller 2012).

Sosiaalisen kestävyuden ideasta ei siis vallitse yhteistä ymmärrystä, eikä samalla myöskään siitä, mitä ruohonjuuritason toimijat tekevät, kun heidän ajatellaan edistävän sosiaalista kestävyyttä. Tutkimuksemme lisää ymmärrystä näistä vähän tutkituista ajankohtaisista kysymyksistä kuvaamalla ruohonjuuritason toimijoiden sosiaalisen kestävyuden käytäntöjä. Haastatteluihin ja osallistuvaan havainnointiin perustuvaa tapaustutkimustamme ohjaa tulkitseva politiikka-analyysi (esim. Häikiö & Leino 2014) sekä sosiaalisten käytäntöjen teoria (Schatzki 2002). Kysymme, millaisia sosiaalisen kestävyuden käytäntöjä Hiedanrannan ruohonjuuritason toimijoilla on.

Kansalaistoimijoiden rooli tehdasalueiden elävöittämisessä

Teollisuuden jälkien puhdistaminen ja käytöstä poistettujen tehdasalueiden muuttaminen asumis- ja liikekäyttöön sopii hyvin kestävästä kaupunkikehityksen mielikuvaan (Wallin 2021). Toisinaan tehdasalueet jäävät eräänlaiseen välitilaan, kun niitä ei saada heti uuteen käyttöön teollisen toiminnan lakattua. Tällöin kiinteistöjen omistajat saattavat tarjota esimerkiksi kulttuurialan toimijoille, pienille yrityksille ja yhdistyksille edullisia toimitiloja (Andres & Grésillon 2013). Ilmiötä kutsutaan kaupunkitilojen väliaikaiskäytöksi (Madinpour 2017).

Kaupunkitilojen väliaikaiskäytöt tarjoavat kaupunkilaisille uudenlaisia väyliä osallistua kaupungin kehittämiseen. Tämä lisää kaupunkielämän

moninaisuutta tavoilla, joihin hallintolähtöinen kaupunkisuunnittelu ei kykene (Lehtovuori & Ruoppila 2017). Ruohonjuuritason kulttuurin tarjoamaa ”siisteyttä” on hyödynnetty muun muassa Kööpenhaminan Carlsbergin tehtaiden elävöittämisessä (Fabian & Samson 2016), Espoon Keran kaupunginosan kehittämisessä (Hernberg 2022), sekä lukuisissa muissa kohteissa (Bragaglia & Caruso 2022). Usein kaupunkikehityksen vetoapuna käytetty ruohonjuuritason toiminta unohtuu, kun varsinainen kaupunkisuunnitteluprosessi käynnistyy. Tällöin yhdistykset, kulttuurialan toimijat ja pienet yritykset eivät ponnisteluistaan huolimatta saavuta osallisuutta alueeseen. (Anders & Grésillon 2013; Bragaglia & Caruso 2022; Fabian & Samson 2016.)

Kotimaisessa tutkimuksessa on huomattu, että suunnittelijat kannattavat ruohonjuuritason kulttuuritoimintaa, koska sen katsotaan edistävän alueiden elävöittämistä (Krivy 2012). Kansalaisten osallisuuden tiellä on käytännössä moninaisia esteitä, kuten kansalaisten yksipuolinen informointi, monimutkainen kunnallinen päätöksentekojärjestelmä sekä kaupungin taloudelliset kasvupaineet (Krivy 2012; Niitamo 2021). Myös kansainvälinen tutkimus painottaa, että kansalaisilla täytyy olla riittävät pohjatiedot tehdasalueen uudistamiseen liittyvistä asioista, jotta osallistuminen kehittämiseen voisi olla merkityksellistä. Tärkeitä tekijöitä ovat myös suunnittelijoiden osallistumiselle varaama aika ja taloudelliset resurssit. (Solitare 2005.)

Lehtovuoren ja Ruoppilan (2017, 60) mukaan kansalaistoiminnalla voidaan lisätä kaupunkikehityksen luovia ratkaisuja ja sosiaalista vastuullisuutta, mutta toiminta tarvitsee tukea ja suojelua. Ruohonjuuritason toimijat kyseenalaistavat virallisen suunnittelukoneiston tarjoamia malleja ja voivat näin osaltaan muuttaa kaupunkisuunnittelijoiden toimintatapoja (Hernberg 2022; Kyrönviita & Wallin 2022). Ruohonjuuritason yhteisöllinen ja

osallistava toiminta tukee hyvin myös virallisen kaupunkikehityksen sosiaalisen kestävyuden tavoitteita.

Sosiaalisen kestävyuden tulkinnat ja käytännöt

Vuonna 1987 julkaistussa YK:n Brundtlandin komission raportissa määritellään ensimmäisen keran kestävä kehityksen agenda sekä ekologinen, taloudellinen ja sosiaalinen pilari, joiden varaan kestävä kehityksen tulisi rakentua (Brundtlandin raportti 1987). Brundtlandin komissio esitti, että yhteiskuntien sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset tarpeet eivät saa haitata tulevien sukupolvien tarpeita. Siitä, mitä nämä sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset tarpeet ovat, käydään edelleen sekä tieteellistä että poliittista kamppailua. Näistä sosiaalista kestävyyttä on pidetty epämääräisimpänä ja hankalimmin arvioitavana (esim. Alila ym. 2011, 6–8; Shirazi & Ramin Keivani 2019).

Tutkimuskirjallisuudesta voidaan erottaa kaksi tapaa lähestyä sosiaalista kestävyyttä: empiirisesti mittaamalla ja kriittisesti tulkitsemalla. Näistä ensimmäisessä sosiaalisen kestävyuden arvioimiseksi on kehitetty erilaisia indikaattoreita mittaamalla esimerkiksi hyvinvointia, palveluiden saavutettavuutta, osallistumismahdollisuuksien yhdenvertaisuutta ja instituutioiden vakautta (Littig & Griessler 2005; Tanguay ym. 2010). Sosiaalisen kestävyuden indikaattoreilla mitataan tyypillisiä yhteiskuntapolitiikassa tavoiteltuja ideaaleja, ja usein sosiaalinen kestävyys rinnastetaan pohjoismaisen hyvinvointivaltion periaatteisiin (Alila ym. 2011; Kautto & Metso 2008; Tunström 2019).

Tulkitsevan näkökulman mukaan kestävä kehityksen pilareilla ei ole tarkkoja oppihistoriallisia juuria tai yhteisesti jaettuja teoreettisia määritelmiä. Ekologinen, taloudellinen ja erityisesti sosiaalinen kestävyys ovat pikemminkin sosiaa-

lisiä konstruktioita, jotka saavat merkityksensä kontekstisidonnaisissa poliittisissa prosesseissa (Davidson 2019; Häikiö 2014). Tästä näkökulmasta katsoen sosiaalinen kestävyys on ennen kaikkea tulkinnanvarainen ja normatiivinen tavoite, jonka empiirinen perusta on vähintäänkin epäselvä (Davidson 2019; Purvis, Mao & Robinson 2019).

Artikkelimme nojaa jälkimmäiseen, tulkitsevaan näkökulmaan. Ymmärrämme sosiaalisen kestävyuden poliittisena tavoitteena, jonka merkityksiä määritellään niin politiikkaohjelmissa, tieteellisessä tutkimuksessa kuin käytännön toiminnassakin. Tutkimuksemme kiinnittyy tulkitsevan politiikka-analyysin traditioon, jossa politiikka-prosesseja analysoidaan toimijoiden näkökulmasta. Näin tutkimukseemme kuuluu oletus, että eri toimijoiden, kuten kansalaisten ja viranhaltijoiden, kokemukset, sosiaaliset käytännöt ja asioille annetut merkitykset ovat avain politiikkaprosessien moninaisuuden ymmärtämiseen. (Häikiö & Leino 2014; Wagenaar 2011.) Tulkitsevan politiikka-analyysin valossa sosiaalinen kestävyys on sosiaalinen konstruktio, joka saa erilaisia sisältöjä poliittisesta kontekstista riippuen. Tästä syystä sosiaalista kestävyyttä on mielekästä tutkia paikallisesti ja kontekstisidonnaisesti todellisten toimijoiden konkreettisten sosiaalisten käytäntöjen kautta.

Sosiaalisen kestävyuden merkitykset eivät rakennu ainoastaan diskursiivisesti politiikkadokumenteissa ja asiantuntijamäärittelyissä, vaan myös jokapäiväisissä sosiaalisissa käytännöissä. Sosiaalisten käytäntöjen analysoinnissa hyödynämme käytäntöteoreettista tutkimusta, jossa painotetaan jokapäiväisen arkisen toiminnan merkitystä yhteiskunnan rakenteiden ja sosiaalisten järjestysten luomisessa ja uusintamisessa (esim. Reckwitz 2002; Schatzki 1996; 2002; Shove, Pantzar & Watson 2012). Sosiaaliset käytännöt ovat empiirisesti havaittavaa ihmisten välistä toimintaa. Ymmärrämme sosiaalisen käytännön Schatzkia (2002,

71–87) mukaillen organisoiduksi toimintojen joukoksi, jota yhdistää jokin jaettu päämäärä tai tarkoitusperä. Schatzkin (2002) mukaan sosiaaliset käytännöt ovat ihmisten välistä toimintaa, mutta tapahtuvat aina tietyissä materiaalisissa puitteissa, ja nämä molemmat ulottuvuudet ovat tärkeitä käytäntöjen muotoutumiselle.

Pink (2012, 22–24) kehittää Schatzkin ajattelua korostamalla sosiaalisten käytäntöjen ja paikan refleksiivistä luonnetta. Sosiaaliset käytännöt vaikuttavat paikalle annettujen symbolisten merkitysten muodostumiseen, ja paikan symboliset merkitykset vaikuttavat ihmisten toimintaan (Fuller 2022; Pink 2012). Tämä on tärkeä huomio erityisesti kaupunkitutkimuksen kontekstissa. Ihmiset uusintavat jokapäiväisissä sosiaalisissa käytännöissä yhteiskunnan rakenteita, mikä samalla tuottaa yhteiskunnan jäsenille pysyvyyden ja jatkuvuuden tunteen. Teorian mukaan ihmisillä on myös luovaa toimijuutta vastustaa yhteiskunnallisia rakenteita ja työstää vaihtoehtoja. Muutokset sosiaalisissa käytännöissä voivat siten johtaa yhteiskunnan rakenteellisiin muutoksiin (Fuller 2022; Shove, Pantzar & Watson 2012.) Toimijoiden sosiaalisten käytäntöjen, materiaalisten ja taloudellisten puitteiden ja yhteiskunnan rakenteiden suhteet ovat usein sekavat ja niiden välisiä yhteyksiä on vaikea osoittaa (Fuller 2022, 305). Käytäntöteoria kuitenkin auttaa tarkastelemaan empiirisesti kaupunkielämän moninaisuutta, pysyvyyttä ja muutosta. Sen avulla voidaan tutkia, mitä sosiaalisen kestävyden käytännöt ovat toimijoiden arjessa (Pink 2012, 141).

Tutkittava tapaus: Tampereen Hiedanranta

Tampereella entiselle tehdasalueelle rakennettavan Hiedanrannan ekokaupunginosa on tärkeä osa kaupungin kasvustrategiaa. Alueesta suunnitellaan 25 000 asukkaan ja 10 000 työpäi-
kan kaupunginosa, johon rakennetaan muun

muassa suuri tekosaari sekä uusi raitiotieyhteys. Kaupunginosa suunnittelussa on alusta alkaen pyritty sitomaan yhteen ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys kaupunkilaisten osallistumisen ja verkostomaisten toimintatapojen avulla. Tampereen kaupunki avasi alueen kaupunkilaisille vuonna 2016 ja tarjosi vanhoja tehdasrakennuksia edullisilla vuokrilla yritysten, yhdistysten ja muiden ruohonjuuritason toimijoiden käyttöön. Hiedanrannan yleissuunnitelman mukaan:

Asukkailla ja yhteisöillä on merkittävä ja aktiivinen rooli alueen kehittämisessä yhdessä kaupungin ja Hiedanrannan Kehitys Oy:n kanssa. [...] Muuntau-
tuva Hiedanranta on kaupunkilaisten, yritysten ja yhteisöjen paikka kehittää elävää, monimuotoista ja kestävästä kaupunkikulttuuria. (Tampere 2020, 19.)

Kaupungin strategian ja Hiedanrannan kehitystavoitteiden mukaan ruohonjuuritason toiminta on merkityksellistä Hiedanrannan alueen sosiaalisen kestävyden kannalta. Alueelle on syntynyt muutamassa vuodessa harrastus- ja kulttuuri-
toimintaa, kuntouttavaa työtoimintaa, käsityöläis-
pajoja sekä erilaisia kestävään energiantuotantoon ja kiertotalouteen liittyviä kokeiluja, yrityksiä ja tutkimushankkeita (Turku, Jokinen & Jokinen 2021; Turku ym. 2023). Paikallisten toimijoiden haastatteluihin ja työpajoihin pohjautuvassa Hiedanrannan käsikirjassa (Tampere 2018) ruohonjuuritason toiminnan arvoa ja tulevaisuuden haasteita tiivistetään seuraavasti:

Hiedanrannassa luodaan jo nyt kestävästä hyvinvointia ja inhimillistä kaupunkia, kuten Tampereen kaupungin strategiassa hahmotellaan. [...] Hiedanrannassa kehkeytnyt toiminta on ainutlaatuista, koska se on syntynyt kaupunkilaisten aidoista tarpeista ja oma-aloitteisesta tekemisestä. Alueella oleva toiminta luo näin perustan ja identiteetin myös tulevalle kaupunginosalle. Tätä uuden kaupunginosa siementä kaupunki haluaa vaalia ja kasvattaa. (Tampere 2018, 9.)

Hiedanrannan alueen rakentaminen aiheuttaa alueella olevalle toiminnalle uudenlaisia jännitteitä. Paikalliset ruohonjuuritason toimijat toivovat työnsä näkyvän alueella myös tulevaisuudessa rakentamisen aloittamisesta huolimatta.

Aineisto ja menetelmät

Artikkelissa tarkastelemme lähemmin kahden keskeisen Hiedanrannan paikallisen toimijan, Sopimusvuori ry:n ja Kaarikoirat ry:n, toimintaa alueella. Sopimusvuori ry:n työvalmennusyksikkö tuottaa sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan palveluja mielenterveyskuntoutujille. Työvalmennusyksikössä työskentelee viisi työvalmentajaa ja noin 60–70 mielenterveydellistä ystäväjajajaa asiakasta yhdestä neljään päivään viikossa. Työvalmennusyksikkö osallistuu aktiivisesti alueen jokapäiväisen toimintaan pyörittämällä kahvilaa ja pientä taidegalleriaa, hoitamalla alueen kunnossapitoa ja puutarhaa, järjestämällä erilaisia yleisötapahtumia sekä ohjaamalla vierailuvia kaupunkilaisia alueella.

Pirkanmaan Kaarikoirat ry on skeittaukseen ja kaupunkikulttuurin edistämiseen keskittynyt yhdistys, joka on syntynyt epävirallisen omaehtoisen toiminnan pohjalta. Nykyisin Kaarikoirat osallistuvat laajasti Pirkanmaan alueen kulttuuri- ja harrastustoiminnan järjestämiseen ja kehittämiseen. Hiedanranta on Kaarikoirien tärkein toimipaikka, johon yhdistys on rakentanut kaksi suurta skeittipuistoa tehdasrakennusten sisälle ja yhden pienemmän skeittialueen tehdasrakennuksen piha-alueelle. Toiminnasta vastaa tilanteesta riippuen noin 12 henkilöä, joista kaksi on täyspäiväisiä työntekijöitä ja loput osa-aikaisia, työkokeilijoita, harjoittelijoita ja skeittikoulun ohjaajia. Hiedanrannassa Kaarikoirat järjestävät kaiken ikäisille ja tasoisille sekä ohjattua ja vapaaehtoista toimintaa skeittauksen ympärillä. Tämän lisäksi Kaarikoirat järjestävät tiloissaan lähes viikoittain erilaisia musiikkitapahtumia ja

osallistuvat Hiedanrannan alueen tapahtumien järjestämiseen. Hiedanrannassa käy päivittäin skeittaamassa kymmeniä pääasiassa teini-ikäisiä ja nuoria aikuisia harrastajia. Tapahtumien yhteydessä osallistujamäärä nousee useisiin satoihin.

Olemme seuranneet ruohonjuuritason toimijoiden toimintaa Hiedanrannassa vuodesta 2016 alkaen. Tämän artikkelin kirjoittajista Rikala on tehnyt osallistuvaa havainnointia alueella toimivan Sopimusvuoren työvalmennusyksikössä, Wallin on tutkinut Kaarikoirien toimintaa ja Sjöblom on tutkinut Hiedanrannan osallistavaa suunnitteluprosessia (Kyrönviita & Wallin 2022; Sjöblom ym. 2021). Vuodesta 2019 alkaen olemme ajoittain osallistuneet alueen toimijoiden kokouksiin pysyäksemme perillä alueen viimeisimmistä tapahtumista.

Tämän artikkelin tutkimusaineistona toimii paikallisten toimijoiden haastattelut sekä osallistuva havainnointi Sopimusvuoren työvalmennusyksikössä. Haastatteluihin osallistui yhteensä 16 henkilöä, joista 14 oli Sopimusvuoren ja kaksi Kaarikoirien edustajia (Taulukko 1). Sopimusvuoren haastateltavistamme viisi oli toiminnan ohjaajia, kahdeksan toimintaan osallistuvia kuntoutujia ja yksi vapaaehtoistyöntekijä. Kaarikoirien haastateltavista molemmat olivat toiminnan järjestäjiä. Haastatteluista viisi toteutettiin ryhmähaastatteluina ja kuusi yksilöhaastatteluina. Haastatteluista toteutettiin tutkimusta varten järjestetyn tutkimuspäivän sekä osallistuvan havainnoinnin yhteydessä.

Vuonna 2019 järjestimme Sopimusvuoren ja Kaarikoirien kanssa yhteisen tutkimuspäivän, jonka aikana haastattelimme neljää kuntoutusyhdistyksen työnhajaajaa, neljää kuntoutujaa, yhtä vapaaehtoista sekä kahta Kaarikoirien edustajaa. Lähes kaksi tuntia kestävässä haastatteluissa keskustelimme heidän työstään alueella, toimijoiden välisestä yhteistyöstä, Hiedanrannan kehityksestä, sekä alueen tulevaisuudesta.

TAULUKKO 1. Tutkimukseen osallistuneet haastateltavat.

Haastateltavat	Lukumäärä	Haastattelumuoto
Sopimusvuoren ohjaajat	Viisi	Viisi yksilöhaastattelua, yksi ryhmähaastattelu
Sopimusvuoren asiakkaat	Kahdeksan	Kolme ryhmähaastattelua
Sopimusvuoren vapaaehtoiset	Yksi	Yksilöhaastattelu
Kaarikoirien edustajat	Kaksi	Ryhmähaastattelu

Osallistuva havainnointi kohdistui työvalmennusyksikön arkiseen toimintaan alueella kesäkuussa 2021. Havainnoinnin tarkoituksena oli tunnistaa vaikeasti hahmottuvia ja sanallistettavia sosiaalisia suhteita, ilmiöitä ja prosesseja (DeWalt & DeWalt 2011). Rikala osallistui tutkimusavustajan kanssa kuntoutusyksikön päivittäiseen toimintaan kahden viikon ajan. Tutkijat työskentelivät työvalmennusyksikön asiakkaiden ja ohjaajien, sekä Marttojen ja vapaaehtoisten yhdessä hoitaman puutarhan kunnossapidon parissa. Puutarhan hoito rikkoi rajoja tutkijoiden ja asiakkaiden välillä ja mahdollisti epämuodollisten ja luottamuksellisten keskustelujen käymisen tutkittavien ehdoilla. Työn ohessa tutkijat kävivät syvällisiäkin keskusteluja Hiedanrannasta, työn merkityksestä, kestäväydestä, ilmastoahdistuksesta, kuntoutumisesta sekä syrjäytymisestä ja osallistumisesta. Havainnoinnista koostettiin yhteensä 80-sivuinen tekstiä ja kuvia sisältävä havaintopäiväkirja. Havainnointijakson yhteydessä haastateltiin vielä erikseen kaikki viisi työntekijää ja järjestettiin kaksi ryhmähaastattelua, joissa haastateltiin yhteensä seitsemää asiakasta (Taulukko 1). Haastateltavista osa oli aiemmin osallistunut myös tutkimuspäivään.

Analyysiamme ohjasi kysymys, millaisia sosiaalisen kestävyuden käytäntöjä Hiedanrannan ruohonjuuritason toimijoilla on. Analyysimme aluksi etsimme aineistosta sellaista sosiaalisesti organisoitua toimintaa, jonka yhtenä tarkoituksena on sosiaalisen kestävyuden vahvistaminen Hiedan-

rannan alueella. Sosiaalisen kestävyuden tulkitsemme poliittiseksi tavoitteeksi, jolla suomalaisen kaupunkikehityksen kontekstissa tarkoitetaan osallisuuden, osallistumisen ja kansalaislähtöisyyden vahvistamista (Kuitunen 2019). Paikansimme aineistosta toisiinsa limittyviä sosiaalisia käytäntöjä, jotka vaihtelivat pienemmistä käytännöistä, kuten kirjojenvaihtopisteen perustaminen tai koululaisten teemapäivien järjestäminen, suurempiin käytäntöihin, kuten musiikkifestivaalien tai suurten kansainvälisten skeittikilpailujen järjestäminen. Seuraavaksi ryhmittelimme löytämiämme käytäntöjä etsien niistä eroavaisuuksia ja yhdistäviä tekijöitä kiinnittäen erityistä huomiota käytäntöjen materiaaliin, taloudellisiin ja paikallisiin mahdollisuuksiin sekä reunaehtoihin. Aineistolähtöisen analyysin edetessä luokittelimme sosiaaliset käytännöt kolmeen kategoriaan, joita ovat 1) yhteisöllisyyden käytännöt, 2) yhteiskunnallisen inklusion käytännöt ja 3) osallistuvan kaupunkikehittämisen käytännöt. Seuraavaksi analysoimme näitä kategorioita.

Yhteisöllisyyden käytännöt

Kaupungin tavoitteena on ollut houkutella tehdasalueelle uutta elämää, ja tätä tavoitetta Hiedanrantaan tulleet toimijat ovat täyttäneet tehokkaasti. Kaupunkilaisille näkyvimpiä Hiedanrannan toimijoiden sosiaalisia käytäntöjä ovat erilaiset kaupunkilaisille suunnatut tapahtumat ja tilaisuudet, joilla on myös tärkeä merkitys paikan luonnin ja yhtei-

sön rakentamisessa. Kutsumme näitä *yhteisöllisyyden käytännöiksi*. Alueen toimijat järjestävät vuosittain satoja harrastustoimintaan ja vapaa-aikaan liittyviä tapahtumia vaatekorjaustyöpajoista ja erilaisten teemapäivien järjestämisestä 20 oovieraan ”koko kaupungin puutarhajuuhliin”. Tapahtumia on suunnattu sekä laajalle yleisölle että erilaisille kohderyhmille, kuten vanhuksille, koululaisille tai perhepäivähoitajille. Kaarikoirat on yksi alueen aktiivisimmista tapahtumien ja harrastusmahdollisuuksien tuottajista:

Meil on sisäskaittipuisto, seittemän vuorokautta viikossa auki loka-huhtikuu välillä. Ja sit on ulkoskaittipuisto siinä pihalla kesällä. [--] Ja sit tää skaittihalli on sen lisäksi tapahtumapaikka eli meil on festivaalit [--] meil on [kansainvälisiä] tapahtumia, lasten ja nuorten tapahtumia, meil on ilmaistapahtumia. Ja sitten on muitten järjestäjien tapahtumia, eli niit on kymmeniä vuositasolla. [--] Sit meil löytyy koulutusta, meil on skaittikouluja ja leirit, ympäri vuoden pyörii, minkä seurauksena meil on tullut tällänen uus ilmiö kun skaittaavat perheet, eli meil on vähän tällänen niin ku vanhempainyhdistys tää. (Kaarikoirien [KK] ryhmähaastattelu)

Monet Hiedanrannan yleisötapahtumista ovat alueen toimijoiden yhdessä järjestämiä, ja niiden osallistumiskynnys pyritään pitämään matalana. Eräs Sopimusvuoren ohjaaja kuvasi periaatetta seuraavasti: ”Näis kaikissa meidän alueen tapahtumissa mitä järjestetään tän alueen muiden toimijoiden kanssa niin on se, että nää on avoimia tapahtumia kaikille ja pääosin ilmasiaki vielä. Et kaikkien ois mahdollisuus osallistua.” Verrattuna esimerkiksi kaupunkikeskustaan, tehdasalueen vapaammat normit ja kaupungin tarjoamat edulliset tilat avasivat toimijoille uudenlaisia mahdollisuuksia kehittää yhteisöllistä toimintaa. Yhteisten tapahtumien järjestäminen on myös yhdistänyt alueen yhdistyksiä, kuten työvalmenuskikön ohjaaja kuvailee:

Tapahtumatuotanto on myös semmonen vahva yhdistävä tekijä. Pääsääntöisesti moni [toimija] tulee mukaan tapahtumiin tuottaan sisältöä. Niillä myös tavoitellaan sitä et Hiedanranta tulis tunnetuksi myös muualle kun täällä meidän keskuudessa. (sv ohjaajien ryhmähaastattelu 1)

Hiedanrannan toimijat ovat ymmärtäneet, että heidän odotetaan houkuttelevan alueelle laajasti kaikkia kaupunkilaisia ja rakentavan paikalle identiteettiä (vrt. Pink 2012). Entisellä tehdasalueella ei ollut vielä tiukkoja normeja ja sääntöjä, kun toimijat aloittivat siellä. Tämä antoi toimijoille vapauden tehdä alueesta näköisensä (esim. Mäenpää & Faehnle 2021). Toisaalta alueen materiaaliset puitteet, kuten kiinteistötekniikka ja kulkuyhteydet, olivat aluksi hyvin puutteelliset, mikä osaltaan rajoitti toiminnan kehittämistä. Nyt Hiedanrantaan on vakiintunut monipuolista yhteisöllistä toimintaa ja harrastusmahdollisuuksia. Yhteisöllisten käytäntöjen avulla toimijat ovat ottaneet paikkaa haltuunsa muokkaamalla sitä mieleisekseen (vrt. Kyrönviita & Wallin 2022).

Alueen arkiselle sosiaaliselle toiminnalle tärkeitä materiaalisia puitteita (Schatzki 2002) ovat vanha kartanorakennus ja siellä sijaitseva Sopimusvuoren ylläpitämä kahvila. Kartanorakennus toimii myös alueen epävirallisena infopisteenä, josta välitetään avaimia vuokratiloihin ja opastetaan vieraita. Kartanon vieressä sijaitsee yhteisöviljelmä, jonka hoitamiseen Rikala osallistui. Viljelykausi alkaa kevättalkoilla, kokoontumisia on viikoittain ja kausi huipentuu syksyllä yhteisiin sadonkorjuujuuhliin. Vapaaehtoistyötä tekevä eläkeläinen kuvailee:

Mun mielestä tää lisää yhteisöllisyyttä, ja se on kaikkien puutarha [--] Just se ajatus siitä, että ei kaikkia tarvii olla joka pihassa eikä jokaisella kaikkee, vaan voitais hyödyntää tämmöstä yhteistä aluettakin, mikä ois paljon tuottosampaa. Ettei kaikki oo aina vaan että mulle mulle, tää on mun. Vaan tää on meidän. (Vapaaehtoistyöntekijän haastattelu)

Yhteisöviljelmä on yhteisöllinen käytäntö sekä viljelijöille merkityksellinen paikka, jonka he kokevat omakseen. Vapaaehtoisen mukaan ”kaikkien puutarha” opettaa viljelytaitojen lisäksi myös yhdessä toimimista ja jakamisajattelua (ks. Pink 2012, 101–102). Havainnointijaksolla huomiomme kiinnittyi siihen, kuinka usein satunnaiset ohikulkijat pysähtyivät ihastelemaan viljelmiä ja kyselemään alueen toiminnasta. Jokaisella kerralla työvalmennusyksikön ohjaajat kertoivat ohikulkijoille alueesta, sen historiasta ja nykyisestä toiminnasta. Keskustellessamme havainnosta myöhemmin työvalmennusyksikön johtajan kanssa, hän vahvisti alueen epävirallisen markkinoinnin olevan tärkeä osa heidän arkeaan Hiedanrannassa.

He [Hiedanrannan kehitys Oy] tavallaan jo ymmärtää sen, että kun me ollaan täällä paikan päällä ja [--] ikään ku markkinoidaan ihan suusta suuhun tätä aluetta, nii sil on aika iso merkitys. [--] Me ikään ku kehitetään tän alueen palveluita, mistä mun mielest on hyvä esimerkki tuo aula- ja vahtimestaripalvelut, et eihän sitä meiltä ole kukaan edellyttäny vaan me huomattiin se jossain vaiheessa, et se tarve on ihan ilmeinen. (sv yksikön johtajan haastattelu)

Kaupungin taholta tunnustettiin epävirallisen infopisteen ja markkinoinnin arvo, kun aluetta yritettiin tehdä tunnetuksi kaupunkilaisille. Aluksi opastus ja neuvonta tapahtuivat kokonaan muun työn ohella, mutta myöhemmin työvalmennusyksikkö alkoi tuottaa Tampereen kaupungille erilisiä vahtimestaripalveluita. Opastus ja epävirallinen markkinointi ovat edelleen tärkeitä sosiaalisia käytäntöjä, jotka lisäävät alueen yhteisöllisyyttä, avoimuutta ja kaupunkilaisten kiinnostusta aluetta kohtaan.

Tapahtumia ja palveluita järjestämällä toimijat ovat ottaneet tyhjää ja rajoittavista säännöistä vapaata paikkaa haltuunsa ja vakiinnuttaneet

asemaansa alueella (Mäenpää & Faehnle 2021). Yhteisöllisyyden käytäntöjen avulla Hiedanrannan toimijat paitsi vahvistavat alueen toimijoiden välistä yhteisöllisyyttä myös tekevät aluetta tutuksi muille kaupunkilaisille. Tehdasalueen keskenäiset materiaaliset puitteet ja edulliset tilat ovat mahdollistaneet monipuolisen ja edullisen tapahtumatuotannon, jonka ansiosta toimijat ovat voineet puhalttaa alueelle uutta elämää.

Hiedanrannan toimijoiden yhteisöllisyyden käytäntöjen ansiosta tyhjästä tehdasalueesta on tullut kiinnostava paikka. Toimijat ovat tehneet alueesta ”paikan”, joka ei enää merkityksellisty kaupunkilaisten mielissä entisenä tehdasalueena, vaan alueena, jossa on kaikille kaupunkilaiselle avoimia tapahtumia ja yhteisöllistä toimintaa. Kaupunki on osaltaan toivottanut ruohonjuuritason toimijat tervetulleiksi alueelle ja tukenut heidän toimintaansa sekä taloudellisesti että tarjoamalla apua toiminnan koordinoinnissa. Näin kaupunki on saanut alueelle luovaa ja sosiaalisesti vastuullista toimintaa, jota kaupunki ei itse pysty tuottamaan (Lehtovuori & Ruoppila 2017). Ymmärrettävästi myös kaupunkisuunnittelu pyrkii lisäämään alueen vetovoimaa tulevien asuntojen ja liiketilojen myyntiä ajatellen (Fabian & Samson 2016). Hiedanrannan toimijoiden yhteisöllisyyden käytännöt sopivat siten hyvin Tampereen kaupungin ja Hiedanrannan kehityksen sosiaalisen kestävyuden tavoitteisiin.

Yhteiskunnallisen inklusion käytännöt

Toinen Hiedanrannan toimijoiden sosiaaliseen kestävyteen kytkeytyvä käytäntöjen kategoria liittyy osallistumismahdollisuuksien kehittämiseen työelämän ulkopuolella oleville kansalaisille. Toimijat ovat tuoneet alueelle osallisuutta vahvistavia käytäntöjä erilaisista vapaaehtoistyön muodoista sosiaaliseen kuntoutukseen, kuntouttavaan työtoimintaan, ammattitutkintojen osien suorittamiseen, työkokeiluihin ja varsinaiseen

työllistymiseen. Kutsumme näitä yhteiskunnallisen inklusion käytännöiksi. Toimijat ovat tietoisesti pyrkineet vahvistamaan työelämäosallisuutta Hiedanrannassa hyödyntämällä yhteiskunnan tarjoamia tukimahdollisuuksia. Tämä on osaltaan lisännyt heidän yhteiskunnallista painoarvoansa alueella. Monelle työelämän ulkopuolella olevalle Hiedanranta on mahdollistanut osallistumisen toimintaan omien henkilökohtaisten resurssien puitteissa. Naispuolinen kuntoutuja kuvaa osallistumistaan Sopimusvuoren työtoimintaan:

Mä oon tossa kahvilassa kuntouttavassa työtoiminnassa. [-] Mä en oo voinu hakea normaalityöitä, ku ei aina tiedä missä kunnossa on. [-] Mä oon hyvin viihtynyt ja toi on niin ihana paikka kyllä. Mä oon kuitenkin paljon myyntihomaa tehnyt ja kaikkee [-] mä aattelin, kyllä mä niin kauan oon vaan, ku saa olla. (sv asiakkaiden ryhmähaastattelu 1)

Sopimusvuoren kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat työskentelevät ohjatusti kahvilassa, yhteisöviljelmillä, kiinteistönhuollossa sekä toimistotehtävissä. Hiedanrannan monella tavalla keskenkäiset materiaaliset puitteet mahdollistivat osallistumisen paikan kunnossapitoon, ja yhdessä tekeminen loi alueelle osallistavan ilmapiirin (vrt. Anders & Grésillon 2013, 53). Sopimusvuoren asiakkaat kiinnittyivät vahvasti paikkaan ja yhteisöön. He arvostivat mahdollisuutta tehdä mielekästä työtä ja antaa oma panoksensa yhteiseen hyvään vaihtelevasta työkivystä huolimatta.

Työmahdollisuuksien tarjoaminen on ollut alusta lähtien keskeisessä asemassa myös Kaarikoirien toiminnassa: heti toimintansa alkuvaiheesta lähtien he ovat työllistäneet työttömiä nuoria rakentamaan ja hallinnoimaan skeittihallia. Kaarikoirien edustaja kuvaa ensimmäisen skeittihallin rakentamisen yhteydessä työvoimaviranomaisten kanssa yhdessä suunniteltua ja toteutettua työllistämishjelmaa:

Meil oli työllistämishjelma, eli meil oli 15 työntöntä, josta sitten 12 työllistyi tän projektin kautta skeittipuistojen rakentajaks. Eli 80 prossaa. Ja siin oli palkkatukee ja työkokeilua mitä käytettiin [-] se oli vähän alta puolenvuoden projekti kokonaisuudessaan, mitä tehtiin. Ja siin oli ihan valtava työmäärä et meil oli myös talkoolaisia [-] Niin me ollaan luotu työpaikkoja mitä ei oo ollu olemassa. Ja nää ihmiset on luonu sen tarpeen, ne on tullu sinne, ne on alkanu viettään siellä aikaa, ne on alkanu osallistuu, ja se on kehittynyt jo tässä parissa vuodessa siihen et niistä on tullu ammattilaisia, ne on täyttäny sen oman ruutunsa siinä yhteisössä. Ja se on niin tärkeä osa sitä että siit maksetaan palkkaa. Ne luo siinä sen työn ite itelleen. (KK ryhmähaastattelu)

Kaarikoirat tekevät laajasti yhteistyötä esimerkiksi nuorisotyön, seurakunnan, työllisyyspalveluiden ja koulutoimen kanssa auttaakseen syrjäytymisvaarassa olevia nuoria. Heidän avullaan moni nuori on päässyt työelämään kiinni. Kaarikoirien työntekijät ja yhteisö tukevat nuoria löytämään oman motivaation, minkä jälkeen nuorelle tarjotaan harjoittelu- tai työkokeilupalkkaa. Useimmat jatkavat yhteisön aktiivisina jäseninä työjakson jälkeen. Sekä Kaarikoirien että Sopimusvuoren edustajat korostivat yhteisön ja paikan tasa-arvoista ilmapiiriä:

Me ei olla työpaja missään kaupungin rajalla peltihallissa piilossa. [-] Mä nään, että meidän työttömät työnhakijat tuottaa palveluita työssäkäyville. Ja siinä nostetaan myös asiakkaan toimijuutta. Ei olla piilossa missään, vaan me ollaan mahdollisimman keskeisellä paikalla ja ollaan näkyvillä. Ollaan tekemässä. Ollaan tuottamassa. Ja rikotaan sitä kuntoutujan roolia. (sv ohjaajien ryhmähaastattelu 1)

Sopimusvuoren työvalmennusyksikön johtajan mukaan Hiedanrannassa ”[s]iiit ei tehdä mitään numeroa, että meil on kuntoutujia täällä meidän

uudessa hienossa kaupunginosassa vaan et se on ikään kuin luonnollinen osa tätä yhteisöä ja yhteisöllisyyttä.” Sama henki näkyy myös Kaarikoirien toiminnassa, jossa osallistujat toimivat tasa-vertaisina yhdessä. Havainnointijaksolla ilmeni, että Hiedanrannassa erilaisissa asemissa olevia ihmisiä oli mahdotonta erottaa toisistaan. Koska kukaan ei tunne kaikkia, alueella liikkuvia ihmisiä kohdeltiin samanarvoisina ”hiedanrantalaisina”. Kuntoutuksessa olevat asiakkaat kokivat tämän vapauttavaksi:

Et mun mielestä tääl ei oo mitään semmost arvojärjestelmää. Kaikki on tosi tasavertasii ohjaajat ja pomot ja sielt yläkerrastakin ne toimistoihmiset, niin kaikki on mun mielestä, tai ainakin semmosen kuvan mä oon saanu et kaikil on tosi tasavertainen [asema]. (sv kuntoutujien ryhmähaastattelu)

Sosiaaliset käytännöt ovat toistuvaa, rutinoitunutta toimintaa. Kun alueelle on luotu avoin ja tasa-vertainen ilmapiiri, myös alueelle tulevat ihmiset sosiaalistuvat paikan yhteisölliseen ilmapiiriin. Sosiaaliset käytännöt tuottavat ja ylläpitävät näin paikan sosiaalista järjestystä. (Pink 2012; Reckwitz 2002; Schatzki 2002.) Hiedanrannan toimijat pyrkivät rakentamaan inklusiivisia toimintamalleja, jotka eivät luokittele osallistujia yhteiskunnallisen statuksen mukaisesti hierarkioihin. Koska he ovat alueen ensimmäisiä toimijoita, heillä on mahdollisuus määritellä näitä toimintatapoja ja rakentaa ”paikan henkeä”.

Hiedanrannan toimijoilla on monia sosiaaliseen työllistämiseen ja uusien osallisuuden muotojen kehittämiseen liittyviä, yhteiskunnallista inklusiota edistäviä käytäntöjä. Sosiaalinen työllistäminen perustuu taloudellisesti pitkälti työllisyyspalveluiden mahdollistamiin asiakkuusjaksoihin, mikä sekä mahdollistaa taloudellisesti yhteiskunnallisen inklusion edistämisen että asettaa reunaehdot toiminnan laajuudelle. Hiedanrannan toimijat kehittävät myös uudenlaisia työelämä-

osallisuutta vahvistavia toimintamalleja, kuten opiskelun osana kuntouttavaa työtä ja oppisopimusreittejä työllistymiseen. Lisäksi toimijat pyrkivät laajentamaan osallistumista vapaaehtoistyön avulla. Kaarikoirien toimintaan osallistuu runsaasti vapaaehtoisia nuoria ja vanhempia sekä muita toimintaa tukevia ihmisiä. Sopimusvuoren vapaaehtoiset ovat pääasiassa entisiä kuntoutujia sekä lähialueiden eläkeläisiä.

Käytäntöteorian valossa yhteiskunnallisen inklusion avulla Hiedanrannan toimijat pyrkivät vaikuttamaan siihen, että tulevan asuinalueen sosiaalinen järjestys ja sen sosiaaliset käytännöt muodostuvat avoimiksi ja inklusiivisiksi kaikille kansalaisille (Pink 2012; Schatzki 2002). Toimijoiden yhteisenä visiona on kehittää Hiedanrannasta paikka, jossa erilaisissa elämäntilanteissa ja yhteiskunnallisissa asemissa olevat ihmiset voivat toimia yhdessä taustastaan riippumatta. Hiedanrannan toimijoiden osallisuuden eteen tekemä työ on ollut edistyksellistä ja se palvelee kaupungin matalankynnyksen osallistumisen sekä työelämäosallisuuden tavoitteita. Hiedanrannan toimijoiden, sekä yleisemmin muidenkin vastaavien ruohonjuuritason toimijoiden tuottama osallisuutta kaupunkien on vaikea tuottaa raskailla hallintolähtöisillä hankkeilla. Yhteiskunnan tarjoaman taloudellisen tuen avulla ruohonjuuritason toimijat voivat ketterästi edistää yhteiskunnallisen inklusion käytäntöjä. Tämä taas tuo uutta elämää entiselle tehdasalueelle ja tukee erinomaisesti kaupungin sosiaalisen kestävyuden tavoitteita (esim. Kuitunen 2019).

Osallistuvan kaupunkikehittämisen käytännöt

Kolmas sosiaaliseen kestävyteen kytkeytyvä käytäntöjen kategoria liittyy Hiedanrannan toimijoiden osallistumiseen ekokaupunginosaan kehittämiseen. Kutsumme näitä *osallistuvan kaupunkikehittämisen käytännöiksi*. Kuten aiem-

missä luvuissa kuvattiin, Hiedanrannan toimijoilla on useita käytäntöjä, joilla he pyrkivät paitsi vakiinnuttamaan kansalais- ja järjestötoiminnan alueelle myös vaikuttamaan alueen tuleviin toimintatapoihin ja alueen identiteetin rakentumiseen. Tätä laajempaa vaikuttamista alueen tulevaan sosiaaliseen järjestykseen toimijat tekevät oman työnsä puitteissa. Lisäksi Hiedanrannan toimijat ovat osallistuneet aktiivisesti alueen suunnitteluprosessiin. Hiedanranta tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden kehittää toimintaa paikan reunaehtoisten puitteissa:

Me ihastuttiin alueeseen, sen mahdollisuuksiin, sen historiaan. Lähinnä just siltä kantilta, että miten voidaan tyhjästä lähteä rakentaa jotain uutta yhteisöllistä toimintaa. Se oli oikeestaan se lähtökohta. Ja sit siitä lähettiin kehittään palveluita. (sv ohjaajien ryhmähaastattelu 2)

Hiedanrannan sijainti erillään kaupungista, sen keskeneräiset materiaaliset puitteet, vapaammat normit ja edulliset tilat tarjosivat mahdollisuuksia kokeilla ja kehittää uutta toimintaa (myös Lehtovuori & Ruoppila 2017; Mäenpää & Faehnle 2021). Kaarikoirien ja Sopimusvuoren aloittaessa Hiedanrannassa heiltä odotettiin aktiivista toimintaa alueen elävöittämiseksi. He ovat olleet tärkeä yhteistyökumppani myös muiden tahojen, kuten kaupungin, järjestämässä tapahtumissa. Hiedanrannan vuokralaiset toivoivat jo alkuvuosina kaupungilta apua yhteistyön tukemiseen. Kaupunki näki alueen elävöittäminen tärkeänä ja palkkasi alueelle kulttuurikoordinaattorin edistämään yhteisten asioiden hoitoa sekä auttamaan toiminnan kehittämisessä.

Merkittävä yksittäinen aluekehittämiseen ja yhteistyön ylläpitoon liittyvä käytäntö oli Hiedanrannan toimijoiden kuukausikokous, jossa ”voidaan vaihtaa kuulumisia tai nostaa vähän epäkohtia esille [--] sitten yhdessä viedään eteenpäin asioita”, kuten Sopimusvuoren ohjaajat tote-

sivat. Keväällä 2020 covid-19-pandemian tuomien kokoontumisrajoitusten vuoksi verkossa pidetyt kokoukset tyypistyivät pikaiseen asioista tiedottamiseen, ja toimijat huomasivat yhteisöllisyyden alkavan heiketä. Sopimusvuoren henkilökunta otti pandemian laannuttua koollekutsujan roolin. Kokoukset rakensivat yhteisöllisyyttä, omistajuutta paikkaan ja tunnetta siitä, että toiminnalla on merkitystä alueen tulevaisuudelle.

Keskeinen alueen kehittämiseen ja paikallisten toimijoiden asemaan vaikuttava kysymys liittyy tilojen vuokraukseen. Tiloja vuokrattiin toimijoille aluksi edullisesti, mutta vuokria korotetaan sitä mukaa kun tiloja kunnostetaan. Oletuksena on, että vuokralaiset kasvattavat toimintaansa alueen kehityksen tahdissa. Kaarikoirien aloittaessa Hiedanrannassa heidän vuokraamansa tilat olivat hyvin puutteelliset. Niistä puuttui muun muassa juokseva vesi ja vessat. Kaarikoirien vuokra on noussut ensimmäisten vuosien 50 eurosta 1300 euroon. Osallistuminen alueen kehittämiseen onkin edellyttänyt Hiedanrannan vuokralaisilta aktiivista oman toiminnan kehittämistä. Progressiivisen vuokran avulla toimijat pääsivät helposti alkuun, mutta samalla ovat nousseet paineet kasvattaa toimintaa isommaksi ja kaupallisemmaksi. Tehdasalueen edulliset vuokrat mahdollistivat toiminnan kehittämisen paikan ja materiaalien puitteiden ehdoilla, mutta alueen kehityksessä ja sen taloudellisten tavoitteiden mukana pysyminen asetti toiminnalle erittäin vaikeat vaatimukset. Epävarmuus vuokrasopimusten jatkosta on vaikeuttanut pitkän aikavälin suunnitelmien tekemistä. Hiedanrannan toimijat ovat pyrkinet vaikuttamaan, että kansalaistoiminta näkyisi alueen kehittämisessä:

Me sanottiin omat mielipiteemme tän alueen yleissuunnitelmaan mikä tässä nyt oli kierroksella. Alueen muitten toimijoiden kanssa tuotiin vahvasti sinne sitä, että tän tyyppinen toiminta olisi hyvä säilyttää täällä alueella ja tuotiin niit

ihan konkreettisiaki tapoja et annettais näit tiloja järjestö- tai kansalaistoimijoiden käyttöön ja suunniteltas tavallaan ne tilat jo heti sen tyyppiiseen toimintaan. (sv ohjaajat ryhmähaastattelu 1)

Toimijoiden yhteinen toive on, että heidän pitkäjänteinen työnsä tunnustettaisiin alueen suunnittelussa. Toiminnan rakentaminen entiselle tehdasalueelle ja sitoutuminen alueen kehitykseen on vaatinut paljon, kuten työvalmennusyksikön ohjaaja toteaa: ”meiän päälle aika paljon myös sälytetään semmosta mikä ei välttämättä kuuluis meille vaan olis kaupungin omaa hommaa, mutta ku me ollaan täällä paikan päällä niin me hoidetaan sit asiat.” Hiedanrannan toimijoiden oman toiminnan kehittäminen on hyvin vahvasti sidoksissa alueen kehittämiseen. Työnsä tueksi he ovat keränneet laajan yhteistyöverkoston, kuten Kaarikoirien aktiivi kertoo:

Meillä on ollut alusta asti yliopistot, ammattikoulut, kaikki lukiot, noi lähialueen koulut mukana tässä näin, sinne tullaan tekemään kurseja, sinne tullaan tekeen päivittäistä toimintaa koulujen puitteissa. Ja sen lisäksi meil on jatkuvasti joka päivä pyörivä harrastuspalvelu. Jonka lisäksi meillä on vielä ne tapahtumat ja työllisyyspalvelu. [--] Eikä tommosta voida instituution puolesta ees luoda vaan se syntyy ja se on tossa noin. (kk ryhmähaastattelu)

Vaikka kaupungin taholta Hiedanrannan kehityksessä on korostettu väliaikaisuutta, alueen ruohonjuuritason toimijat näkevät, että alueelle luotu yhteisöllisyys ja osallisuus ovat saavutuksia, joiden tulisi oikeuttaa heidän paikkansa alueella. Hiedanrannan toimijat ajattelevat, että ”me tuodaan se heikomman ääni kuuluville, [--] [ihmisten], jotka ei välttämättä muuten pääsis vaikuttamaan tän alueen asioihin”, kuten Sopimusvuoren ohjaajat kuvaavat. Heidän näkökulmastaan kyse ei ole vain kansalaistoiminnan vakiinnuttamisesta alueelle, vaan vaikuttamisesta yhteisöllisen ja inklusiivisen alueen kehittämiseen:

Tämmönen kansalaistoiminta ja yhteisöllisyys ja osallisuus on niitä teemoja, joita tuodaan jo tänne ennen ku tääl on yhtäkään asukasta. Jotta ikään kun se varmistais jo sen, että ku tänne sit jonain päivänä muuttaa asukkaat, että täällä olis jo valmiiks tämmönen ekosysteemi olemassa, mikä luotan osallisuuden tänne. Et se on ikään ku olemassa jo ennen. (sv yksikön johtajan haastattelu)

Kaupunkikehityksen sosiaalisten, ekologisten ja taloudellisten tavoitteiden puristuksissa yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vahvan kansalaistoiminnan puolustaminen näyttäytyy sosiaalista kestävyttä vahvistavana tekijänä (esim. Kuitunen 2019; Nieminen 2022). Hiedanrannan toimijoilla on vahva eetos vaihtoehdoisen sosiaalisen järjestyksen rakentamiseksi – sosiaalisesti kestävä Hiedanrannan luomiseksi. He ymmärtävät, että heidän toimintansa tukee sekä Hiedanrannan että kaupungin sosiaalisen kestävyden tavoitteita. Hiedanrannan toimijat pyrkivät tuomaan työnsä merkitystä esille kaupunkikehityksen osallistumiskanavissa (vrt. Sjöblom 2022).

Hiedanrannan toimijoiden osallistuvan kaupunkikehittämisen käytännöissä ilmeni hyvin paikan ja sosiaalisten käytäntöjen yhteen kietoutuneisuus (vrt. Pink 2012). Hiedanrannan keskeneräisyys mahdollisesti monenlaisen toiminnan, mitä muualla kaupungissa olisi ollut vaikea toteuttaa kalliiden vuokrien tai sääntöjen vuoksi (myös Hernberg 2022; Mäenpää & Faehnle 2021). Entisen tehdasalueen vaikeat materiaaliset puitteet myös rajoittivat toimintaa, mutta Hiedanrannan toimijat olivat vahvasti sitoutuneet oman toiminnan kehittämiseen paikan ehdoilla. Osallistumalla alueen kehitykseen ruohonjuuritason toimijat pyrkivät vaikuttamaan, että Hiedanrannasta tulee yhteisöllinen ja kaikille avoin asuinalue.

Tutkimuksen aikana oli kuitenkin nähtävissä, että toimijoiden pyrkimykset hiersivät alueelle asetettuja kunnianhimoisia kasvutavoitteita.

Tämä näkyi vuokrien korotuksina ja loi epävarmuutta vuokrasopimusten jatkosta (vrt. Andres & Grésillon 2013). Toimijat olivat sitoutuneet oman toimintansa ja alueen kehittämiseen, mutta ”väliaikaisen Hiedanrannan” hengessä mikään ei taannut toiminnan jatkumista alueella. Kansalais-toimijoiden mahdollisuudet maksaa uuden eko-kaupunginosaan puhtaasti markkinaehtoisesti määräytyviä vuokria ovat hyvin pienet. Kuten kansainvälinen tutkimuskirjallisuus varoittaa, myös Hiedanrannassa on riskinä, että tehdasalueen kehitykselle asetetut taloudelliset tavoitteet määrittävät todelliset reunaehdot ruohonjuuritason toiminnalle (Anders & Grésillon 2013; Fabian & Samson 2016).

Johtopäätökset: sosiaalisesti kestävä kaupungin ristiriitaiset käsitykset

Tässä artikkelissa olemme tarkastelleet, millaisia sosiaalisen kestävyuden käytäntöjä ruohonjuuritason toimijoilla on entiselle tehdasalueelle suunniteltavan eko-kaupunginosaan kehittämisessä. Hyödynämme tarkastelussamme tulkitsevaa näkökulmaa, jonka mukaan sosiaalisen kestävyuden sisällöistä ei vallitse yksimielisyyttä, vaan ne vaihtelevat yhteiskunnallisesta kontekstista riippuen (Davidson 2019; Häikiö 2014). Tutkimuksemme valaisee epämääräistä sosiaalisen kestävyuden käsitettä kuvaamalla, mitä ovat ne konkreettiset sosiaaliset käytännöt (esim. Pink 2012; Schatzki 2002), joilla ruohonjuuritason toimijat vahvistavat poliitikkojen ja kaupunkien viranhaltijoiden peräänkuuluttamaa sosiaalista kestävyyttä (esim. Kuitunen 2019). Alueen ja sen kiinteistöjen omistajana kaupungilla on merkittävä valta toiminnan mahdollistajana ja toisaalta sen rajoittajana.

Käytäntöteorian valossa Hiedanrannan tapaus tuo esiin, kuinka toimijoiden sosiaaliset käytännöt ovat materiaalien puitteiden, taloudellisten reunaehtoisten ja paikan erityispiirteiden määrit-

tämät, mutta samalla ne luovat alueelle uuden sosiaalisen järjestyksen (Reckwitz 2002; Schatzki 2002; Shove, Pantzar & Watson 2012). Käytäntöteorian optimistisen näkemyksen mukaan toimijoilla on luovaa potentiaalia vaikuttaa sosiaalisen järjestyksen muodostumiseen (Fuller 2022). Aineistolähtöisen analyysin avulla määrittelimme kolme sosiaalisten käytäntöjen kategoriaa: yhteisöllisyyden käytännöt, yhteiskunnallisen inklusion käytännöt ja osallistuvan kaupunkikehittämisen käytännöt:

Yhteisöllisyyden käytännöt viittaavat yhteisöllisen toiminnan järjestämiseen. Yhteisöllisyyden käytännöt tarjoavat kaupunkilaisille osallistumisen mahdollisuuksia, vahvistavat toimijoiden keskinäistä yhteistyötä, luovat yhteisöllistä paikan henkeä ja vahvistavat paikkaan kuulumisen tunnetta. Tehdasalueen keskeneräiset materiaaliset puitteet ja edulliset vuokrat tarjosivat mahdollisuuden kehittää alueelle uudenlaista yhteisöllistä toimintaa, jota muualla kaupungissa ei olisi ollut mahdollista toteuttaa. Hiedanrannan toimijoiden yhteisöllisyyden käytännöt ovat esimerkki luovasta kansalaistoiminnasta, jota kaupunkikehityksessä pyritään hyödyntämään tehdasalueiden vetovoiman lisäämiseksi (myös Fabian & Samson 2016; Hernberg 2022; Krivy 2012).

Yhteiskunnallisen inklusion käytännöt viittaavat sosiaaliseen työllistämiseen ja osallisuuden mahdollisuuksien luomiseen. Hiedanrannan ruohonjuuritason toimijat ovat vahvistaneet työelämäosallisuutta ja luoneet vaihtoehtoisia osallistumisen väyliä hyödyntämällä yhteiskunnan tarjoamia taloudellisia mahdollisuuksia. Näiden avulla on kyetty laajentamaan toimintaa ja vastamaan kaupungin sosiaalisen kestävyuden tavoitteisiin. Yhteiskunnallisen inklusion käytännöt rakentavat sosiaalista järjestystä, joka korostaa avoimuutta ja tasavertaisuutta. Hiedanrannan toimijat työskentelevät yhteiskunnan eriarvoistumista vastaan edistämällä kansalaisten yhdenver-

taisia toimintamahdollisuuksia (Littig & Griessler 2005; Saikkonen ym. 2018, 17).

Osallistuvan kaupunkikehittämisen käytännöt viittaavat alueen suunnitteluun osallistumiseen. Hiedanrannan toimijat pyrkivät tuomaan heikompien ääntä kaupunkikehitykseen, vahvistamaan kansalaistoiminnan asemaa ja vaikuttamaan alueen avoimen ilmapiirin muodostumiseen tulevia asukkaita varten. Heidän tavoitteensa on, että Hiedanrannasta tulee erilaisissa yhteiskunnallisissa asemassa olevien ihmisten yhteinen kaupunginosa (ks. Saikkonen ym. 2018). Pyrkimyksenä on vaikuttaa, että tulevaisuuden Hiedanranta määrittää sosiaalinen kestävyys, eivätkä ainoastaan taloudelliset kasvutavoitteet.

Aiemman tutkimuksen mukaan entisten tehdasalueiden elävöittämiseen osallistuneet kansalaistoimijat joutuvat usein väistymään rakentamisen alkaessa (Bragaglia & Caruso 2022; Lehtovuori & Ruoppila 2017). Hiedanrantaan houkuteltiin toimijoita ”väliaikaisesti”, mutta samalla toimijoiden on oletettu laajentavan toimintaansa ja maksavan korotettuja vuokria. Väliaikaisuus on siten ongelmallinen kysymys, sillä toimijat ovat osallistuneet ”paikan” tekemiseen symbolisesti, sosiaalisesti ja materiaalisesti, aivan kuten heiltä on odotettu, mutta sekään ei takaa heille tulevaisuutta alueella. Toisaalta kaupunki on pyrkinyt tukemaan ruohonjuuritason toimintaa palkkaamalla alueelle kulttuurikoordinaattorin. Samoin moniin tiloihin koskeviin kysymyksiin on pyritty löytämään kompromisseja, jotta ruohonjuuritason toimijoiden elämä jatkuisi tehdasalueella. Selkeitä pelisääntöjä, jotka oikeuttaisivat toiminnan jatkon, ei kuitenkaan ole määritely.

On vaikea nähdä tulevaisuutta, jossa Hiedanrannan toimijat pystyisivät maksamaan markkinaehtoista vuokraa nykyisen toimintansa raameissa. Ruohonjuuritason toiminta lisää alueen taloudellista kiinnostavuutta, mutta kun kaupunkisuun-

nittelijoiden pitäisi tehdä valinta sosiaalisten ja taloudellisten tavoitteiden välillä, riskinä on, että sosiaalinen kestävyys painaa vähemmän (Fuller 2012; Niitamo 2021; Shirazi & Ramin Keivani 2019; Wallin 2021). Fabian ja Samson (2016) esittävät, että kansalaistoimijoiden äänen tulisi näkyä tehdasalueiden suunnittelussa, jotta yhteistyö olisi ylipäättään mielekästä ruohonjuuritason toimijoiden näkökulmasta. Olemme samaa mieltä muiden tutkijoiden kanssa (esim. Andres & Grésillon 2013; Hernberg 2022), että viranomaistuella on tärkeä merkitys, jotta kansalaistoimijat voivat osallistua mielekkäällä tavalla tehdasalueiden elävöittämiseen. Ruoppila ja Lehtovuori (2019) huomauttavat, että paikallista ruohonjuuritason toimintaa on syytä tukea, jos se tapahtuu ainutlaatuisessa paikassa eikä kaupungissa ole muuta vastaavaa toimintaa. Tämä pätee hyvin Hiedanrannan toimijoihin. Näkemyksen mukaan viranomaisten on järkevää tukea Hiedanrannan kansalaistoimintaa, sillä vastaavan luominen toisaalla olisi mahdotonta. Hiedanrannan tapaus on hyvin yleinen esimerkki ruohonjuuritason toiminnan alistaisesta asemasta kaupunkikehityksen taloudellisessa kehityksessä. Siksi olisi tärkeää kehittää toimintamalleja, joilla ruohonjuuritason sosiaalista kestävyttä edistävä toiminta voisi säilyä ja kehittyä kestäväksi kaupunkikehityksen kovista ekologisista ja taloudellisista paineista huolimatta.

Saikkonen ja kollegat (2018, 142) huomauttavat, että kestävyystavoitteet ja keinot niihin pääsemiseksi tulisi kulloisessakin tilanteessa määritellä konkreettisesti ja täsmällisesti. Hiedanrannan tapauksessa on kuitenkin selvää, että kaupunkikehitykseen osallistuvien toimijoiden välillä ei vallitse yhteistä ymmärrystä sosiaalisen kestävyuden merkityksistä. Ruohonjuuritason toimijoiden osallisuuden ja yhteisöllisyyden eteen tekemä työ vastaa sosiaalisen kestävyuden tavoitteisiin, mutta he tavoittelevat sosiaalista kestävyttä laajemmassa ja radikaalimmassa merkityksessä, kuin mitä heiltä virallisen kau-

punkkehityksen piirissä odotetaan. Kaupunkikehitykselle ruohonjuuritason toiminnan sosiaalinen kestävyys on toivottavaa, kunhan se ei ole ristiriidassa aluekehityksen taloudellisten kasvutavoitteiden kanssa. Tarkastelumme pohjalta esitämme, että sosiaalisesti kestävä kaupunkikehityksen tulee tunnustaa ruohonjuuritason toimijoiden kontribuutio sekä määritellä heidän asemansa ja oikeutensa osana kaupunkikehitystä.

Kiitokset

Haluamme kiittää Hiedanrannan tutkimuspäivän toteuttamiseen osallistuneita kollegoitamme Henna Luoma-Halkolaa, Lauri Lahikaista ja Liisa Häikiötä. Kiitämme sydämellisesti myös kenttätööhön osallistunutta tutkimusavustajamme Susanna Nevalaa. Tutkimusyhteisön tuesta kiitämme Tasu-tutkimuskollektiivin jäseniä ja tutkimuksemme taloudellisesta mahdollistamisesta kiitämme Strategisen tutkimuksen neuvostoa (Kohti ekohyvinvointivaltiota: 327161).

Kirjallisuus

- ALILA, ANTTI, KARI GRÖHN, ILARI KESO & RAIJA VOLK. 2011. *Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3154-1>
- ANDRES, LAUREN & BORIS GRÉSILLON. 2013. "Cultural Brownfields in European Cities: A New Mainstream Object for Cultural and Urban Policies." *International Journal of Cultural Policy* 19:1, 40–62. <https://doi.org/10.1080/10286632.2011.625416>
- BRAGAGLIA, FRANCESCA & NADIA CARUSO. 2022. "Temporary Uses: A New Form of Inclusive Urban Regeneration or a Tool for Neoliberal Policy?" *Urban Research & Practice* 15:2, 194–214. <https://doi.org/10.1080/17535069.2020.1775284>
- BRUNDTLANDIN RAPORTTI. 1987. *Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future*. New York: Yhdistyneet kansakunnat. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- DAVIDSON, MARK. 2019. "Social Sustainability: Politics and Democracy in a Time of Crisis." Teoksessa *Urban Social Sustainability: Theory, Policy and Practice*, toim. M. Reza Shirazi & Ramin Keivani. London: Routledge, 27–4.
- DEWALT, KATHLEEN M. & BILLIE R. DEWALT. 2011. *Participant Observation: A Guide for Fieldworkers*. Walnut Creek: AltaMira Press.
- FABIAN, LOUISE & KRISTINE SAMSON. 2016. "Claiming Participation: A Comparative Analysis of DIY Urbanism in Denmark." *Journal of Urbanism* 9:2, 166–84. <https://doi.org/10.1080/17549175.2015.1056207>
- FULLER, CRISPIAN. 2012. "'Worlds of Justification' in the Politics and Practices of Urban Regeneration." *Environment and Planning D* 30:5, 913–929. <https://doi.org/10.1068/d19710>
- FULLER, CRISPIAN. 2022. "Austerity, Teleological 'Ends' and the Timespace Practices of the State Organisation." *Environment and Planning C* 40:1, 298–317. <https://doi.org/10.1177/23996544211021415>
- HERNBERG, HELLA. 2022. *Architects as 'Mediators': Socio-Political Roles in Mediating the 'Temporary Use' of Vacant Spaces*. Aalto University publication series, doctoral theses 56/2022. Espoo: Aalto-yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-64-0775-3>
- HÄIKIÖ, LIISA. 2014. "Institutionalization of Sustainable Development in Decisionmaking and Everyday Life Practices: A Critical View on the Finnish Case." *Sustainability* 6:9, 5639–5654. <https://doi.org/10.3390/su6095639>
- HÄIKIÖ, LIISA & HELENA LEINO. (TOIM.). 2014. *Tulkinnan mahti. Johdatus tulkitsevaan politiikka-analyysiin*. Tampere: Tampere University Press. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9560-1>
- JUNNILAINEN, LOTTA. 2020. "Place Narratives and the Experience of Class: Comparing Collective Destigmatization Strategies in Two Social Housing Neighborhoods." *Social Inclusion* 8:1, 44–54. <https://doi.org/10.17645/si.v8i1.2310>
- KAUTTO, MIKKO & LAURA METSO. 2008. "Sosiaalinen kestävyys – uusi poliittinen horisontti?" *Yhteiskuntapolitiikka* 73:4, 411–420. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117503>
- KRIVY, MAROS. 2012. *From Factory to Culture Factory: Transformation of Obsolete Industrial Space as a Social and Spatial Process*. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2012:16. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7660-2>
- KUITUNEN, SOILE. 2019. *Olisiko jo sosiaalisesti kestävien kaupunkien aika?* Helsinki: Kuntoutussäätiö. <https://kuntoutussaatio.fi/assets/files/2019/04/sosiaalisestikestavatkaupungit.pdf>
- KYRÖNVIITA, MIKO & ANTTI WALLIN. 2022. "Building a DIY skatepark and doing politics hands-on." *City* 26:4, 646–663. <https://doi.org/10.1080/13604813.2022.2079879>

- LEHTOVUORI, PANU & SAMPO RUOPPILA. 2017. "Temporary Uses Producing Difference in Contemporary Urbanism." *Teoksessa Transience and Permanence in Urban Development*, toim. John Henneberry. Hoboken: Wiley, 47-63.
- LITTTIG, BEATE & ERICH GRIESSLER. 2005. "Social Sustainability: A Catchword Between Political Pragmatism and Social Theory." *International Journal of Sustainable Development* 8:1-2, 65-79. <https://doi.org/10.1504/IJSD.2005.007375>
- LUHTAKALLIO, EEVA & MARIA Mustranta. 2017. *Demokratia suomalaisessa lähiössä*. Helsinki: Into-kustannus.
- MADANIPOUR, ALI. 2017. *Cities in Time: Temporary Urbanism and the Future of the City*. London: Bloomsbury Publishing.
- MÄENPÄÄ, PASI & MAIJA FAEHNLE. 2021. 4. sektori. *Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Tampere: Vastapaino.
- NIEMINEN, VILLE. 2022. *Sosiaalisesti kestävä osallisuus kuntien arjessa*. Helsinki: Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2160-sosiaalisesti-kestava-osallisuus-kuntien-arjessa>
- NIITAMO, ANNALIINA. 2021. "Planning in No One's Backyard: Municipal Planners' Discourses of Participation in Brownfield Projects in Helsinki, Amsterdam and Copenhagen." *European Planning Studies* 29:5, 844-861. <https://doi.org/10.1080/09654313.2020.1792842>
- PINK, SARAH. 2012. *Situating Everyday Life: Practices and Places*. London: SAGE.
- PURVIS, BEN, YONG MAO & DARREN ROBINSON. 2019. "Three Pillars of Sustainability: In Search of Conceptual Origins." *Sustainability Science* 14, 681-695. <https://doi.org/10.1007/s11625-018-0627-5>
- RECKWITZ, ANDREAS. 2002. "Toward a Theory of Social Practices: A Development in Culturalist Theorizing." *European Journal of Social Theory* 5:2, 243-263. <https://doi.org/10.1177/1368431022225432>
- RUOPPILA, SAMPO & PANU LEHTOVUORI. 2019. "Tilallisten innovaatioiden suojele kaupunki-uudistuksessa." *Yhdyskuntasuunnittelu* 57:4, 63-67. <https://doi.org/10.33357/ys.88633>
- SAIKKONEN, PAULA, KATRI HANNIKAINEN, TIMO KAUPPINEN, JARKKO RASINKANGAS & MARIA VAALAVUO. 2018. *Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/handle/10024/136125>
- SCHATZKI, THEODORE. R. 1996. *Social Practices: A Wittgensteinian Approach to Human Activity and the Social*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHATZKI, THEODORE. R. 2002. *The Site of the Social: A Philosophical Account of the Constitution of Social Life and Change*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- SHIRAZI, M. REZA & KEIVANI, RAMIN. (TOIM.). 2019. *Urban Social Sustainability: Theory, Policy and Practice*. London: Routledge.
- SHOVE, ELIZABETH, MIKA PANTZAR & MATT WATSON. (TOIM.). 2012. *The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and How It Changes*. London: SAGE.
- SJÖBLOM, JONAS, JENNI KUOPPA, MARKUS LAINE & ELINA ALATALO. 2021. "Crafting a Planning Issue with Citizens in the Context of Planning Competition: A Case of 'Nordic Superblock'" *Journal of Urban Design* 26:1, 117-131. <https://doi.org/10.1080/13574809.2020.1832886>
- SJÖBLOM, JONAS. 2022. "Osallistumisen kulttuuriset resurssit asuinalueen suunnittelussa: tapaustutkimus Arabian alueen täydennysrakentamisesta." *Yhdyskuntasuunnittelu* 60:2, 33-52. <https://journal.fi/yhdyskuntasuunnittelu/article/view/109713>
- SOLITARE, LAURA. 2005. "Prerequisite Conditions for Meaningful Participation in Brownfields Redevelopment." *Journal of Environmental Planning and Management* 48:6, 917-935. <https://doi.org/10.1080/09640560500294475>
- TAMPERE. 2018. *Väliaikaisesta muuntautuvaan Hiedanrantaan: käsikirja matkalle tulevaisuuden kaupunginosaan*. Tampere: Tampereen kaupunki. <https://docplayer.fi/124562806-Valiaikaisesta-muuntautuvaan-hiedanrantaan.html>
- TAMPERE. 2020. *Hiedanrannan yleissuunnitelma*. Tampere: Tampereen kaupunki. <https://tampere.cloudnc.fi/download/noname/%7B2ea7fc03-9aab-4502-8a07-a8ecf920d37f%7D/4170778>
- TANGUAY, GEORGES A., JUSTE RAJAONSON, JEAN-FRANÇOIS LEFEBVRE & PAUL LANOIE. 2010. "Measuring the Sustainability of Cities: An Analysis of the Use of Local Indicators." *Ecological Indicators* 10:2, 407-418. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2009.07.013>
- TUNSTRÖM, MOA. 2019. "Urban Social Sustainability Policies in the Nordic Region: A Repackaging of the Welfare State Model?" *Teoksessa Urban Social Sustainability: Theory, Policy and Practice*, toim. M. Reza Shirazi & Ramin Keivani. London: Routledge, 42-58. <https://doi.org/10.4324/978131515740>
- TURKU, VEERA, MIKKO KYRÖNVIITA, ARI JOKINEN & PEKKA JOKINEN. 2023. "Exploring the Catalytic Power of Temporary Urbanism Through a Binary Approach." *Cities* 133, 104145. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.104145>
- TURKU, VEERA, ARI JOKINEN & PEKKA JOKINEN. 2021. "Elävät kaupunkilaboratoriot: kulttuuritoimijat Tampereen Hiedanrannan uudistajina." *Hallinnon Tutkimus* 40:1, 53-68. <https://doi.org/10.37450/ht.95719>
- WAGENAAR, HENDRIK. 2011. *Meaning in Action: Interpretation and Dialogue in Policy Analysis*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315702476>
- WALLIN, ANTTI. 2021. "Ekogentriifikaatio: kaupunkien kestävyysmurroksen kiusallinen seuralainen." *Alue ja ympäristö* 50:2, 101-116. <https://doi.org/10.30663/ay.107779>